Ἐσ. 29/5/94

ΕΠΙΦΥΛΛΙΣ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

ΑΠΟ ΤΑ ΞΕΝΑ

Ἀγαπητέ μου,

Εἶμουν ἄρρωστος, καὶ δὲ σοῦγραφα τόσον καιρό. Λοιπὸ νὰ μὲ συμπαθήσῃς, καὶ νὰ μὲ συχαρῇς μάλιστα ποῦ δὲν πέθανα.

Νὰ σοῦ πῶ τώρα κ' ἕνα παράξενο: Σὰν εἶμουν ἄρρωστος, μάρτυρας ὁ Θεός μου, ταὐτί μου δὲν ἴδρωνε ποῦ πήγαινα νὰ πεθάνω. Τί θὰ χάσῃ ὁ κόσμος, ἔλεγα. Ἕνας ἀνωφέλευτος ὀλιγώτερος· μὰ ἕνα πρᾶμα ὡς τόσο τὸ εἶχα κρυφὸ καημό, ποῦ ἤθελε νάμπω σὲ χῶμα βαρύ, τῆς ξενιτειᾶς τὸ μαῦρο τὸ χῶμα! Κ' ἔλεγα, νὰ μὴν ἔχω μήτε τὴν τύχη τῶν γαδάρων τῆς ἀγαπημένης πατρίδας μου, ποῦ ξεκουράζουνται τὰ κάτασπρα κόκκαλά τους σ' ἐκεῖνον τὸν ἥλιο, ποῦ μερικοὶ ἀπὸ μᾶς δὲν τόνε χαίρουνται μήτε ζωντανοί.

Κι ὡς τόσο, τώρα ποῦ γιατρεύτηκα, δὲ σηκώνω τὴν κάπα μου νάρθω καὶ νὰ τὴν ἁπλώσω ἀπάνω σὲ γλυκότερο χῶμα, κάτω ἀπὸ κανέναν πλάτανο, σὲ κανένα περιγιάλι, κοντὰ σὲ καμμιὰ ἀσώπαστη βρύση. Καὶ λέγω πῶς μοῦ ἀξίζει νὰ πεθάνω στὴν ξενιτειά, ἀφοῦ τὴ ζωή μου σ' ἐκείνη τὴ δίνω.

Μὰ ἔχει καὶ τὶς δυσκολίες της αὐτὴ ἡ δουλειά, καὶ θὰ τὶς ἀράδιαζα, ἂν δὲν φοβούμουνα μήπως μοῦ τὸ στηλώσῃς αὐτὸ τὸ γράμμα μέσα στὴν ἀδιάκριτη τὴν «Ἑστία», ποῦ μᾶς παίρνει κάποτε καὶ μᾶς δείχνει στὸν κόσμο μὲ χίλια ψεγάδια, σὰν ἀθῶοι ποῦ εἶμαστε, ὅσοι γράφουμε. Ἐκεῖνο ποῦ ὁ ξενιτεμένος ὁ νοῦς μου δὲν τὸ χωρεῖ, εἶναι ἡ τρέλλα ποῦ διώχνει πολλὰ παλικάρια μας ἀπὸ τὴ δύστυχη γῆ τους, καὶ τὰ σκορπάει σὲ χῶρες μακρινές, καὶ μέσα σὲ κόσμους ἀχόρταγους, κόσμους ποῦ στέκουνται μ' ἀνοιχτὸ στόμα καὶ χάφτουν χιλιάδες ξενιτεμένους, καὶ τοὺς καταπίνουν καὶ τοὺς χωνεύουν, καὶ τοὺς κάνουν αἷμά τους καὶ σάρκα τους, καὶ μήτε νὰ τὸ νοιώσουν πιὰ πῶς ἔχουν πατρίδα δική τους δὲν τοὺς ἀφίνουν, μόνο τοὺς ἀφανίζουνε μιὰ καὶ γιὰ πάντα. Καὶ γι' αὐτό, φίλτατέ μου, γράψε, νὰ σὲ χαρῶ, στὴν «Ἑστία» πῶς σὰ βλέπετε τέτοιους ἀπόνετους κι ἀνόητους καὶ φορτώνουνται γιὰ τὴν Ἀμερική, νὰ τοὺς γίνεται ἀμέσως κ' ἕνα μνημόσυνο, ἐπειδὴ πρέπει ἡ πατρίδα νὰ τοὺς ἔχῃ ἀπὸ τότες γιὰ πεθαμένους.

*

Τώρα νὰ σοῦ πῶ κι ἄλλα. Πέρασε ἀπὸ δῶ τὶς προάλλες ὁ φίλος μας μὲ τὴ μεγάλη τὴ μύτη. Ξέρεις ποιός.— Κι ἀπὸ ποῦ; τόνε ρωτῶ. — Ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, μοῦ λέει, κ' ἔφυγα ἀπὸ κεῖ γιὰ νὰ μὴ λυσσάξω.

Τὸν ἔβλεπα καλὰ καλὰ στὸ πρόσωπο.

— Γιὰ λύσσα δὲν ἄκουσα, τοῦ κάνω, μὰ τὰ λόγια σου μοῦ φαίνουνται σὰν τρελλά, καὶ μὲ κάνεις καὶ ὑποψιάζουμαι σοβαρώτερη ἐπιδημία στὴν Ἀθήνα.

— Ἄκουσέ με, καὶ θὰ δῇς ἂν εἶμαι τρελλὸς ἢ γνωστικός, μοῦ λέει.

Βγήκαμε μιὰ μέρα νὰ κάμουμε ἕνα γύρο στὰ περίχωρα. Ἐκεῖ ποῦ περνούσαμε ἀπὸ ἕνα χωράφι, τί νὰ δῶ! Ἕνα ψοφίμι ἄλογο στὴ μέση, κι ὁλοτρόγυρα ἀμέτρητα σκυλιὰ καὶ τὸ τρώγανε. Μερικά, σὰ νὰ μὴν τοὺς ἔφτανε τὰ σάπια τὰ κρέατα τοῦ ἀλόγου, ἔχωναν τὰ κεφάλια τους μέσα καὶ μέσα στὰ σπλάχνα, κ' ἔτρωγαν κι ἀπὸ κεῖ. Αὐτὰ τὰ σκυλιὰ θὰ λυσσάξουν καὶ νὰ τὸ δῇς.

Δὲν πέρασαν ἕξη μέρες κ' ἦρθαν τὰ νέα! Λύσσα στὴν Ἀθήνα μεγάλη καὶ φοβερή! Θυμήθηκα ἀμέσως τὸ φίλο μας μὲ τὴ μεγάλη τὴ μύτη. Εἴτανε φευγᾶτος, καὶ τοὔγραψα, νὰ τόνε συχαρῶ γιὰ τὴ μύτη του. Τόνε ρώτησα καὶ γιατὶ δὲν τὰ εἶπε στοὺς «ἁρμοδίους» ἐκεῖ, μόνο σηκώθηκε κ' ἔφυγε, σὰν ἀληθινὸς ρωμιός. Ξέρεις τί μοῦ ἀπάντησε; ὁρίστε τὸ γραμματάκι του:

«Ἐσὺ θαρρεῖς πῶς ἡ πατρίδα μας εἶναι καθὼς τὴν ἔχεις μέσα στὸ ξενιτεμένο κεφάλι σου. Πήγαινε πίσω, γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, νὰ γλυτώσουμε ἀπὸ τὰ λόγια σου».

*

Θὰ γυρεύῃς τώρα καὶ νέα ἀπὸ τὰ ξένα. Φίλε μου, μήτε σκοτίζουμαι, μήτε συμβουλεύω τοὺς πατριῶτες νὰ σκοτίζουνται γιὰ τὸ τί γίνεται στὸν ἔξω κόσμο. Ξέρεις πότε θὰ γίνῃ μεγάλη ἡ Ἑλλάδα; Σὰν τὸ καταλάβῃ πῶς πρέπει νὰ κοιτάζῃ τὴ δουλειά της, καὶ νὰ κάνῃ τὴ δουλειά της ἀπατή της. Τὸ τί κάνει ὁ Φράγκος εἶναι δική του δουλειά. Τὸ πολὺ νὰ ξέρουμε τὸ τί κάνει ὁ Βούλγαρος, ποῦ ἀκονίζει, κι ὅλο ἀκονίζει τὰ δόντια του, νὰ μᾶς φάῃ· κι' αὐτὸ μὲ κάνει κάποτες καὶ συλλογίζουμαι μήπως κ' ἔχουν δίκιο αὐτοὶ ποῦ μεταναστεύουνε, γιατί, μὰ τὸ ναί, κάλλιο νὰ σὲ φάῃ μιὰ ξενιτειὰ παρὰ οἱ γειτόνοι σου.

Θὰ σοῦ γράψω πάλι, τώρα ποῦ εἶμαι καλά.

*

Τί πρέπει νὰ κάμῃ ὁ ξενιτεμένος σὰν πέφτουν τὰ βάρη τῆς ξενιτειᾶς ἀπάνω στὴ ψυχή του καὶ τὴν πλακώνουν; Νὰ σοῦ τὸ πῶ; Ἢ πηγαίνει καὶ βρίσκει ἄλλονα σὰν τὸν ἑαυτό του κι ἀρχίζει τὶς ὁμιλίες, καὶ μὲ τὰ λόγια φέρνει τριγύρω τὸν τόπο του μ' ὅλα του τὰ καλά, ἢ διαβάζει τῆς πατρίδας του τὰ παραμύθια, καὶ τὰ τραγούδια. Ἐγὼ κάνω καὶ τὸ πρῶτο, κάνω καὶ τὸ δεύτερο. Καὶ κάνοντας τὸ δεύτερο τὶς προάλλες, ἔπεσε τὸ μάτι μου ἀπάνω σὲ μιὰ ἱστορία ἑνὸς ποῦ—νὰ μὲ συμπαθήσῃ,—τὄνομά του μοῦ εἴταν πρωτάκουστο. Πασαγιάννης ὀνομάζεται. «Ἀγιόρταστοι στὰ νερὰ καὶ στὰ χιόνια» εἶνε τῆς ἱστορίας του τὄνομα. Κάθησα καὶ τὸ διάβασα τἀληθινὸ αὐτὸ παραμύθι. Ἀληθινὸ τὸ λέγω, γιατὶ ἡ ἀλήθεια μοναχὰ μπορεῖ νὰ βγάλῃ τέτοιο ζωντανὸ καὶ χαριτωμένο ἔργο. Τὸν πέρασα μαζί του τὸν Εὐρώτα, τὰ πέρασα καὶ τὰ χιόνια μαζί του. Τίποτε δὲ μὲ ξέφυγε, ὅλα τὰ εἶδα στὸ δρόμο, κι ὅλα τἄκουσα. Τὰ εἶδα καὶ τἄκουσα, γιατὶ κάθε λέξη τοῦ Πασαγιάννη εἶνε εἰκόνα λαμπρὴ καὶ καθάρια, εἰκόνα ζωγραφισμένη μὲ ὑλικὸ ποῦ ἔχει μέσα του δύναμη καὶ ζωή. Τὸν προφήτη νὰ κάμω δὲ μοῦ ἀρέσει, μὰ γιὰ τὸν Πασαγιάννη ἔχω μεγάλη ὄρεξη νὰ προφητέψω πῶς, φτάνει νὰ μὴ μᾶς τόνε χαλάσῃ κανένας δάσκαλος, θὰ γείνῃ μεγάλος, ἂν ὄχι ὁ μεγαλήτερος τῆς πέννας ζωγράφος μιὰ μέρα. Φυσικὰ τὸ ὑλικὸ μοναχὸ δὲ σώνει, χρειάζεται καὶ τέχνη καὶ στὴν τέχνη τόνε βρῆκα τὸ φίλο ἀρχάριο. Μὰ δὲν μπορεῖ, μὲ τέτοια δύναμη μέσα του, καὶ νὰ μὴ μελετήσῃ, νὰ μὴν ἔχῃ καὶ τὴν ὑπομονὴ νὰ ὁ ρ ώ σ ῃ γιὰ νὰ μᾶς βγάλῃ ἀληθινὰ ἀριστουργήματα. Ἂς μὴν τὸ ξεχνάῃ πῶς εἶνε πιὰ παραδεγμένο ἀπ' ὅλον τὸν κόσμο πῶς νὰ γράφῃς, ἃς εἶνε καὶ δυὸ ἀράδες, χρειάζεται τέχνη, καὶ πάλι πῶς ἡ τέχνη χρειάζεται κόπο γιὰ νὰ τὴ μάθῃς. Καὶ πῶς, εὐκολώτερο εἶνε νὰ γράφῃς στίχους μὲ μέτρο καὶ μὲ ρυθμό, παρὰ πεζὸ λόγο μὲ ἴσια ἴσια ὅσα λόγια χρειάζονται, καὶ κάθε λέξη στὸν τόπο της.

Γειά σου, Πασαγιάννη μου, καὶ πήγαινε μπρός. Μοῦ ἔκαμες μεγάλο καλό, τὸν ἔλουσες τὸ σκοτισμένο τὸ νοῦ μου μέσα στὸν Εὐρώτα σου. Δόσε μας κι ἄλλα, στοὺς ταλαίπωρους ἐμᾶς ποῦ βασανιζούμαστε μὲς τὰ ξένα. Ἀνάγκη, μεγάλη ἀνάγκη τὴν ἔχουμε ἀπὸ τέτοια λουσίματα, γιατὶ ἂν ὅσοι μένουνε στὴν πατρίδα τὰ χαίρουνται τὰ κάλλη της καὶ δίχως βιβλία, ἐμεῖς ἄλλη παρηγοριὰ δὲν ἔχουμε παρὰ τέτοιες ἀληθινὲς ζωγραφιές, ποῦ μᾶς φέρνουνε μονομιᾶς μέσα στὴν ἀγκαλιά της.

Ὡς τόσο τί παράξενο πρᾶμα ὁ Ῥωμιός! Στὴν πατρίδα του μέσα νὰ μένῃ, μήτε μιὰ πήχη δὲν πηγαίνει παρέκει νὰ δῇ τὶς μορφιὲς ποῦ μᾶς ἱστοροῦνε ὁ Πασαγιάννης, ὁ Καρκαβίτσας, ὁ Ἐπαχτίτης. Καὶ νὰ δῆτε τί συνέβηκε μ' ἕνα φίλο ποῦ ἀντάμωσα σὲ ταξίδι, εἶνε τώρα μερικοὶ μῆνες. Εἶταν ἀπὸ τὴν Πάτρα ὁ φίλος, καὶ μιλοῦσε τὴν καθαρεύουσα σὰ βιβλίο. Τὸ μέλι τῆς Ἀττικῆς ἔτρεχε ἀπὸ τὰ πολιτισμένα του χείλη. Νερὸ τὴν ἤξερε τὴν Εὐρώπη. Ὡς καὶ τὴν Ἀλάμπρα τὴν εἶδε· ὡς καὶ στὸ Μάτερχορν ἀπάνω ἀνέβηκε. Ἀφίνω πιὰ Παρίσια, Λόντρες, Βιέννες. Μποροῦσε ὧρες νὰ σοῦ δηγᾶται τῆς Εὐρώπης τὰ θάματα. Τὸν ἄφηκα κ' εἶπε, εἶπε, εἶπε. Στὴν καθαρεύουσα ὅλα. Τὸν καμάρωσα ποῦ τόσα Εὐρωπαϊκὰ ταξίδια δὲν τοῦ τὸν χάλασαν τὸν Ἑλληνισμό. Καὶ σὰν τὰ εἶπε ὅλα καὶ τελείωσε,

— Καὶ πῶς, τόνε ρώτησα, σᾶς φάνηκε ἡ Ὀλυμπία στὴ γειτονιά σας, ἐκεῖ στὴν Πάτρα· καὶ γιὰ τὸν Ἑρμῆ τοῦ Πραξιτέλη τί ἔχετε νὰ μᾶς πῆτε;

— Ἐκεῖ, (κ' ἔβηξε ξερά, σὰ νὰ εἶταν καὶ τὸ βήξιμό του στὴν καθαρεύουσα,) ἐκεῖ δὲν ὑπῆγα. Βλέπετε, οἱ σιδηρόδρομοι, τὰ ξενοδοχεῖα, ἡ περιποίησις.

— Νὰ μᾶς ζήσετε, πατριώτη, τοῦ εἶπα στὸ νοῦ μου. Καὶ νὰ σᾶς χαίρεται ὁ Ἑλληνισμός ποῦ τοῦ πήρατε μερικὰ κουδούνια ἀπὸ τὰ λεξικὰ καὶ τὰ βροντολογᾶτε, καὶ μᾶς περνᾶτε κ' ἡ ἀρχοντιά σας βλαστάρι τῆς δοξασμένης μας γῆς· κι ὡς τόσο νὰ σκύψετε καὶ νὰ κόψετ' ἕνα λουλούδι ἀπὸ τοὺς κάμπους της, ἢ νὰ πιάσετ' ἕνα κομμάτι σπασμένο της μάρμαρο, δὲν τὸ καταδέχεστε, νὰ μὴν τύχῃ καὶ στραβώσῃ ὁ Εὐρωπαϊκὸς λαιμοδέτης σας. Νὰ μᾶς ζήσετε, καὶ νὰ σᾶς χαρούμαστε.

Ὁ παλιός φίλος σου.